

Egyházi hivatal

Szerző: ERDŐ Péter

Affiliáció: professor emeritus (PPKE KJPI), rendes tag (MTA)

Rovat: Egyházjog

Rovatszerkesztő: SZUROMI Szabolcs

Lezárás dátuma: 2020.04.15

Idézési javaslat: ERDŐ Péter: „Egyházi hivatal” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Egyházjog rovat, rovatszerkesztő: SZUROMI Szabolcs) <http://ijoten.hu/szocikk/egyhazi-hivatal> (2021). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

A katolikus egyház számára szükséges állandó feladatkörökbe szervezni olyan funkciókat, melyek alapvető küldetésének teljesítéséhez tartoznak. Ezek kialakítása és betöltése magának az egyháznak a feladata, hiszen másként tevékenységének hitelessége nem garantálható. A felszentelt személyek és a világi hívők hivatalos, az egyház nevében végzett tevékenysége tartós hivatalok formájában is rendezhető, ám ez nem mindig szükségszerű. Sok feladatkör esetén nem nélkülözhetetlen a stabilitás. Más funkciók pedig csupán kapcsolatosak a lelkiekkel, de inkább profán tevékenységet jelentenek. Az egyház javára végzett profán feladatokkal a katolikus egyházzal teljes közösségben nem lévő keresztény vagy akár nem keresztény is megbízható. Ám olyankor is, amikor ezt a feladatot katolikus világi látja el, indokolt lehet világi jog szerinti munkaviszony létesítése az egyházi hivatal alapítása mellett vagy helyett.

Tartalomjegyzék

1. **Az egyházi hivatal fogalma**
2. **A hivatal és az egyházkormányzati hatalom**
3. **A hivatal létesítése**
4. **A hivatal megváltoztatása és megszűnése**
5. **A hivatal betöltése**
6. **A hivatal betöltésének feltételei**
7. **A hivatal betöltésének főbb formái**
8. **A hivatal elvesztése**
 - 8.1. A hivatal elvesztésének módjai
 - 8.2. Az automatikus hivatalvesztés hatálybalépéséhez szükséges közlés
 - 8.3. A lemondás
 - 8.4. Az áthelyezés
 - 8.5. Az elmozdítás
 - 8.6. A megfosztás
9. **JEGYZETEK**

1. Az egyházi hivatal fogalma

[1] Az általános egyházi szóhasználatban a hivatal (*officium*) különböző feladatokat, szolgálatokat, funkciókat jelent, sőt néha Krisztus és az egyház hármasságának (*trinitas*) megjelölésére is használják. A latin kánonjogi szaknyelvben a hivatal, vagy pontosabban az egyházi hivatal (*officium ecclesiasticum*) minden olyan szolgálatot jelöl, „amely isteni vagy egyházi rendelkezéssel tartós megalapítást nyert, és amelyet lelki célra kell gyakorolni” (1983-as *Codex Iuris Canonici*, [CIC, Egyházi Törvénykönyv vagy *Codex*] 145. kán. 1. §).^[1] A hivatal lényegi elemei:

[2] a) A feladatkör vagy szolgálat (*munus*), vagyis meghatározott jogok és köteleességek bizonyos összessége.

[3] b) Az isteni vagy egyházi rendelkezés, mely a feladatkör tartalmát és határait rögzíti. Ez az egyházi rendelkezés a Keleti Kódex szerint (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, CCEO 936. kán. 1. §) az illetékes hatóság cselekménye, az isteni rendelkezés viszont az Úrtól (Jézus Krisztustól) származik. Isteni rendelkezés folytán fennálló hivatalnak minősül például a pápa (->római pápa, vö. CIC 331. kán.) és a püspökök hivatala (vö. CIC 375. kán. 1. §; a püspökök testületének összefüggésében vö. CIC 336. kán.). Ám az Egyház az ezekkel a hivatalokkal összefüggő egyes jogok és köteleességek tartalmát is pontosabban meghatározza; például előírhatja a püspökök külön hitvallását vagy hűség esküjét, meghatározhatja helybenlakási kötelezettségük mértékét, az általuk végzett liturgia egyes sajátos szertartásait stb. Egy új egyházi hivatal felállítása (létesítése, *erectio*) az egyházi hatóság feladata. Ez adott esetben olyan hivatalokra is vonatkozhat, amelyek teológiai végeredményben isteni rendelkezés folytán állnak fenn. A megyéspüspöki tisztséget például, mint apostolutódi hivalt, isteni rendelésre vezetik vissza. De az egyes egyházmegyék konkrét megalapítása már egyházi rendelkezéssel történik. Így egy adott egyházmegye megyéspüspöki tisztsége egyházi rendelkezés folytán jön létre. Ezt a rendelkezést nevezik a hivatal felállításának vagy létesítésének (*erectio*). Ugyanakkor a hivatal általános, elméleti jogkörének kialakítása (*constitutio officii*) elválhat a konkrét hivatal létesítésétől. Új hivatal az egyházban az illetékes egyházi hatóság létesítése nélkül nem jöhet létre, illet önhatalmúlag sem magánszemélyek, sem állami hatóságok nem alapíthatnak.

[4] c) A megalapítás tartóssága szintén az egyházi hivatal lényeges eleme. Hagyományosan azt jelenti, hogy a feladatkör, a funkciók összessége akkor is fennmarad, ha a hivalt pillanatnyilag senki sem tölti be, vagyis ha a hivatal üresedésben van. Így szokás volt azt mondani, hogy az a feladatkör számít hivatalnak, amely üresedésben lehet. Újabban inkább azt hangsúlyozzák, hogy a hivatalok olyan funkciók, olyan feladatok, amelyek nem szűnhetnek meg a végrehajtásukkal, vagyis nem egyszerű feladatok, amelyeket teljesíteni lehet. Ennyiben bizonyosan eltérnek az olyan megbízotti – vagy más szóval delegált – egyházkormányzati feladatoktól, amelyek a megbízás teljesítésével megszűnnek (vö. CIC 142. kán. 1. §).

[5] d) A lelki cél ugyancsak lényeges eleme a hivatal fogalmának. Lelki célon az egyház sajátos célját értjük. Egyesek hangsúlyozzák, hogy ez maga a lelkek üdvössége (*salus animarum*)^[2] vagy Isten dicsősége és a lelkek üdvössége. Ez utóbbi esetben azonban a két cél nem választható el mereven egymástól. Ezek szerint a hivatalnak olyan feladatokat kell tartalmaznia, amelyek részesedést jelentenek az egyház küldetésének teljesítésében, a tanítói, a megszentelői vagy a kormányzó (pásztori) tevékenység területén. Ez a részesedés azonban lehet közvetett is, mint például az egyházi javak kezelése.

2. A hivatal és az egyházkormányzati hatalom

[6] Az 1917-es *Codex Iuris Canonici* (CIC [1917]) különbséget tett a szorosabb és a tágabb értelemben vett hivatal között (CIC [1917] 145. kán. 1. §). Tágabb értelemben hivatalnak neveztek minden olyan szolgálatot, feladatkört, melyet lelki célra törvényesen gyakoroltak. Szűkebb értelemben az egyházi

hivatal olyan feladatkör, funkció, szolgálat volt, amelyet isteni vagy egyházi rendelkezéssel tartósan létesítettek, és amelyet a kánonok előírásai szerint töltöttek be, továbbá bizonyos részesedéssel járt az egyházi hatalomban, ti. a rendi vagy a joghatósági hatalomban. A CIC (1917) az egyházi hatalomnak azt a hagyományos tipológiáját alkalmazta, mely az egyházi rend szentségével szorosabban összefüggeni látszó rendi hatalmat (*potestas ordinis*) megkülönböztette a joghatósági hatalomtól (*potestas iurisdictionis*). Ez utóbbi hatalmat a hatályos egyházjog -> egyházkormányzati hatalomnak (*potestas regiminis*) nevezi (vö. CIC 129. kán. 1. §). A II. Vatikáni Zsinat hangsúlyozta a szent hatalom (*potestas sacra*) egységét, vagyis a tanítói, papi és kormányzói hatalom szerves együvé tartozását^[3] és összefüggését az egyházi rend szentségével.^[4] Az 1983-as CIC újdonsága volt, hogy benne az egyházi hatalomban való részesedés már nem tartozott az egyházi hivatal fogalmának lényeges elemei közé. Így már bizonyos laikusokra bízható feladatköröket is hivatalnak lehetett nevezni (CIC 228. kán. 1. §).^[5]

[7] A hivattal kapcsolatos hatalom, illetve hivatali hatalom, vagy más szóval rendes egyházkormányzati hatalom (*potestas ordinaria*) az a kormányzati hatalom (*potestas regiminis*), amely – eltérően a megbízotti (delegált) hatalomtól – magánál a jognál fogva kapcsolódik valamely hivatalhoz (CIC 131. kán. 1. §; CCEO 981. kán. 1. §).

[8] Magáról az egyházi hivatalról néha azt szokás mondani, hogy „akadályozva van”, a *Codex* is beszél például a püspöki szék akadályoztatásáról (CIC 413. kán. 1. §). Ez olyankor mondható el, ha a hivatal viselője van akadályozva a hivatalhoz tartozó jogok gyakorlásában és kötelességek teljesítésében.^[6]

3. A hivatal létesítése

[9] A hivatal általános jogi formájának, vagyis a hozzá tartozó jogoknak és kötelességeknek a meghatározása (*constitutio*) – mint említettük – gyakran elválik a konkrét hivatal felállításától (*erectio*), vagyis gyakorlása területi, személyi és olykor egyéb tárgyi határainak pontos megjelölésétől. Számos egyházi hivatal általános formájának rögzítése törvény útján történik, így például a plébános jogait és kötelességeit az Egyházi Törvénykönyv tartalmazza. A konkrét hivatalokat viszont gyakran közigazgatási intézkedéssel hozzák létre. Vannak azonban olyan hivatalok is, amelyek esetében a létesítésnek ez a két mozzanata nem válik el egymástól. Sőt az is előfordulhat, hogy egy hivatalhoz tartozó jogok és kötelességek az illetékes egyházi hatóságnak abban a határozatában nyerne kijelölést, amely a konkrét hivatal felállítja és egyben rá is bízva egy meghatározott személyre (CIC 145. kán. 2. §).

[10] Lehetségesek azonban eltérések abból a szempontból, hogy milyen a szerepe a törvénynek és a közigazgatási intézkedésnek a konkrét hivatal létrehozásában. A püspöki tisztség alapvető feladatait és jogait a kánonjog isteni rendelkezésre vezeti vissza (CIC 375. kán. 1. §).^[7] Ezen belül például a megyéspüspök további konkrét jogait és kötelességeit az Egyházi Törvénykönyv határozza meg vagy nyilvánítja ki pontosabban (vö. CIC 381–402. kán.). Az egyes megyéspüspöki tisztségek a konkrét egyházmegye megalapításával jönnek létre. Ha a megyéspüspök meghal vagy megválik hivatalától, a püspöki szék megüresedik (vö. CIC 416–430. kán.). Egy külön közigazgatási intézkedés az új megyéspüspök kinevezése.

[11] A segédpüspök tisztsége nem tud megüresülni. Ha egy egyházmegye (egyetlen) segédpüspöke meghal vagy megválik hivatalától, akkor abban az egyházmegyében nincs segédpüspök. Vagyis a konkrét hivatal üresedéséről nem beszélhetünk. Természetesen a megyéspüspök megfelelő okból kérhet egyházmegyéje számára újra segédpüspököt, függetlenül attól, hogy előzetesen volt-e más segédpüspök az egyházmegyében. Még olyan egyházmegyében is, ahol általában szokott lenni egy vagy több segédpüspök, ez a körülmény csupán lelkipásztori szempontból jelzi, hogy az adott helyen segédpüspök kinevezése valószínűleg indokolt. Nincs szó azonban a segédpüspöki tisztség megüresedéséről. Itt a tartósság egyrészt azt jelenti, hogy a segédpüspökök kötelességeit és jogait maga az Egyházi Törvénykönyv határozza meg (főként CIC 403–411. kán.), másrészt azt, hogy egy segédpüspök nem mondhatja, hogy a kinevezésben kapott feladatát egyszer s mindenkorra elvégezte és ezért a feladat megszűnt. A segédpüspöki tisztség ugyanis állandó, tartós tevékenységgel jár, vagyis

valódi egyházi hivatal. A konkrét egyházmegye konkrét segédpüspöki hivatala azonban azáltal jön létre, hogy a pápa az adott személyt arra a helyre segédpüspökké kinevezi, így a hivatal alapítása törvénnyel történik ebben az esetben, felállítása vagy konkrét létesítése azonban azzal a határozattal, amely a hivatalt egyben rábízza egy adott személyre (vö. CIC 145. kán. 2. §). Ismét más a helyzet, ha különleges jogokkal felruházott segédpüspököket neveznek ki (CIC 403. kán. 2. §). Az ilyen segédpüspök hivatalával járó jogokat és köteleességeket az Egyházi Törvénykönyv nem határozza meg teljesen, csupán néhányat rögzít közülük (vö. például CIC 405. kán. 2. §, 406. kán. 1. §, 407. kán. 1. §). A különleges jogok vagy felhatalmazások ebben az esetben jórészt magából a kinevező levélből derülnek ki (vö. CIC 405. kán. 1. §; vö. 413. kán. 1. §). Ilyenkor tehát a hivatallal járó jogok és kötelezettségek meghatározása, vagyis a hivatal megalapítása is három lépésben, három módon történik. Bizonyos elemeket maga az isteni rendelés határoz meg, hiszen püspökről van szó, más elemeket pedig az egyházi törvényhozó (a CIC fent említett rendelkezéseiben és az általában a segédpüspökökre vonatkozó kánonokban). Ismét más elemeket pedig az a közigazgatási intézkedés tartalmaz, amely egyúttal egy konkrét személyt egy konkrét egyházmegyében különleges felhatalmazásokkal felruházott segédpüspökké nevez ki.

[12] Lehetségesek azonban olyan hivatalok is, amelyeknek jogait és feladatait kizárólag a kinevező rendelkezéssel azonos vagy attól különböző egyedi közigazgatási intézkedés szabja meg. Ezeknek nevét természetesen nem találjuk az Egyházi Törvénykönyvben, sem más egyházi jogszabályban.

[13] Ez utóbbiakra nézve gyakorlati kérdés, hogy milyen lelki célra szolgáló, tartós feladatokat érdemes egyházi hivatalként megalapítani. Világiakra bízható hivatalok esetén – főleg, ha a lelki célt csak közvetve szolgálják – többnyire elegendő a világi jog szerinti munkaviszony létesítése.

4. A hivatal megváltoztatása és megszűnése

[14] Egy hivatallal járó feladatkör megváltozhat például hivatalok egyesítésével, felosztásával, illetékességi területük vagy a velük kapcsolatos feladatok megváltozásával (vö. például CIC 431. kán. 3. §; 449. kán. 1. §; 515. kán. 2. §). A hivatal megváltoztatására vagy megszüntetésére általában ugyanaz az egyházi hatóság illetékes, amely a konkrét hivatalt létesítette (vö. CIC 148. kán.). Ebben a vonatkozásban is felmerülhet azonban a különbség a hivatal általános jogi alakzatának megszüntetése vagy megváltoztatása (törvény módosításával, ha magát a jogok és feladatok összességét törvény határozta meg) és a konkrét hivatal megszüntetése vagy módosítása között. A hivatal általános jogi alakzata szűnt meg például, amikor az 1983-as Egyházi Törvénykönyv hatályba lépésével hatályát veszítette az 1917-es *Codex* 432–444. kánonja és a káptalani helynökre utaló egyéb rendelkezései (vö. CIC 6. kán. 1. § 1). A CIC 409., valamint 421–430. kánonja már nem káptalani helynökről, hanem egyházmegyei kormányzóról (*administrator dioecesanus*) beszél, s ennek a hivatalnak hasonló, bár nem teljesen azonos jogokat és feladatokat tulajdonít, mint a régi *Codex* a káptalani helynököknek. A káptalani helynök lehetett egyszersmind az egyházmegye vagyongazdálkodója is (CIC [1917] 433. kán. 3. §), az egyházmegyei kormányzó hivatala viszont összeférhetetlen a vagyongazdálkodói tisztséggel (CIC 423 kán. 2. §). A káptalani helynökké választhatóság alsó korhatára 30 év volt (CIC [1917] 434. kán. 1. §), az egyházmegyei kormányzósághoz ma 35 év szükséges (CIC 425. kán. 1. §) stb.

5. A hivatal betöltése

[15] A hivatal kánoni betöltésén (*provisio canonica*) annak az illetékes egyházi hatóság által az előírt módon végzett megadását értjük konkrét személy részére (vö. CIC [1917] 147. kán. 2. §). A hivatal kánoni betöltésének lényeges elemei a megfelelő személy kiválasztása (*designatio personae*) és a hivatal megadása az egyházi hatóság részéről (*collatio tituli*). Ahhoz azonban, hogy a hivatal birtokosa hivatalát hatékonyan (értvényesen) gyakorolhassa, gyakran a hivatalnak az egyház nyilvánossága előtt való birtokba vételére (*captio possessionis*) is szükség van. Ez a nyilvánosság nem feltétlenül jelenti sok ember részvételét a cselekményen, bár ez sokszor lekipásztori szempontból nagyon is ajánlatos

lehet. A pápa által szabályosan kinevezett megyéspüspök például már megkapta a hivatalt (már övé a *ius in re*), de az ahhoz tartozó jogokat csak akkor gyakorolhatja érvényesen (akkor nyeri el az *exercitium iurist*), amikor a hivatalt kánonilag birtokba vette (CIC 382. kán. 1. §). Ez akkor történik meg, „amikor magában az egyházmegyében személyesen vagy képviselő útján az apostoli levelet a tanácsosok testületének bemutatja az egyházmegyei irodaigazgató jelenlétében, aki az ügyről iratot készít, vagy újonnan alapított egyházmegyében akkor, amikor a székesegyházban jelenlévő klérussal és néppel közölteti az említett levelet; erről a jelenlévők közül a legidősebb pap iratot készít” (CIC 382. kán. 3. §).

[16] Ha a személy kiválasztására más jogosult, mint a hivatal megadására, akkor azt a hatóságot tekintjük a hivatal kánoni betöltésére jogosultnak, aki az utóbbira illetékes, nem pedig azokat, akik a személy kiválasztásában részt vesznek (CIC 147. kán.; vö. uo. 148. kán., 189. kán. 1. §). A hivatal betöltésére az az egyházi hatóság illetékes, aki jogosult az adott hivatal létesítésére, megváltoztatására és megszüntetésére, hacsak a jog másként nem rendelkezik (CIC 148. kán.). Ilyen eltérő rendelkezést találunk az egyszerű, vagyis megerősítésre nem szoruló választással betöltött hivatalok esetében (CIC 147. kán.), valamint a más hatóság helyett, átháramlott jog alapján (*iure devolutivo*) végzett hivatalbetöltésre nézve (CIC 155. kán.). Ugyancsak eltérő lehet a betöltésre illetékes hatóság, ha a hivatal betöltése vagy éppen alapítása vagy megszüntetése fenn van tartva (vö. például CIC 331. kán.) vagy különleges szabályozás alá esik (pl. CIC 504. és 509. kán.).

[17] Kánoni betöltés nélkül egyházi hivatalt érvényesen elnyerni nem lehet (CIC 146. kán.). Az egyházi hivatal isteni vagy egyházi intézkedéssel alapított, lelki célra irányuló szolgálat, vagyis az egyház saját feladatainak hivatalos gyakorlását jelenti, ezért magának az egyháznak kell azt viselőjére hivatalosan ráruháznia. Egyébként az egyház nem tudná biztosítani saját működésének hitelességét. Az egyház hierarchikus felépítéséből^[8] következik, hogy az egyházi hivatalokat csakis az illetékes egyházi hatóság döntő részvételével lehet elnyerni. Aki egy hivatalt jogcím nélkül birtokol, vagyis bitorol, megfelelő büntetéssel (-> egyházi büntetések) büntetendő (CIC 1381. kán. 1. §).

6. A hivatal betöltésének feltételei

[18] Ahhoz, hogy valaki egy hivatalt elnyerhessen, meg kell felelnie az általános és az adott hivatalra jellemző sajátos követelményeknek. Minden hivatal elnyeréséhez általános követelmény, hogy a személy a katolikus egyház (teljes) közösségében (*[plena] communio*) legyen (vö. CIC 149. kán. 1. §, 205. kán.),^[9] és meglegyenek azok a tulajdonságai, amelyeket az egyetemes vagy a részleges jog, illetve az alapító rendelkezések (vö. CIC 145. kán. 2. §) az adott hivatalhoz megkövetelnek. Olyan hivatalt, amely a teljes lelkipásztori gondoskodás kötelezettségével (*plena cura animarum*) jár, csakis pappá szentelt személy nyerhet el érvényesen (CIC 150. kán.).

[19] A hivatal betöltése csak akkor érvényes, ha mentes a simóniától (CIC 149. kán. 3. §, 1386. kán.). Ha a hivatal betöltésének különböző mozzanatai elválnak egymástól, nem csupán a hivatal megadásának megvesztegetéssel való befolyásolása teszi érvénytelenné a betöltést, hanem a személy kiválasztása során elkövetett simónia is, ugyanis a simónia fogalmát és pontos hatásait a hatályos Egyházi Törvénykönyv nem határozza meg, ezért ezt a régi jogban szereplő jelentés figyelembevételével értelmezzük (CIC 6. kán. 2. §, vö. CIC [1917] 729. kán.).^[10] A pápaválasztás kivételt jelent e szabály alól, mivel a jogbiztonság ebben az esetben fontosabb közérdek, mint az ellenszolgáltatástól mentes szavazás. Természetesen a simónia ilyenkor is tilos és bűncselekmény, de nincs a választást érvénytelenítő hatása.^[11]

[20] A lelkipásztori gondozással járó hivatal betöltését nem szabad súlyos ok nélkül elhalasztani (CIC 151. kán.). Ez a betöltés érvényességét nem érinti, csupán tiltja az ilyen halogatást (vö. CIC 10. kán.). A halasztás megengedettségéhez szükséges ok súlyosságát, az egyházmegyén belüli hivatalokra nézve, a megyéspüspök joga megítélni (vö. CIC 381. kán. 1. §). Egyes hivatalok betöltéséhez a jog pontos határidőt is előír. Olykor a személy kiválasztását köti határidőhöz (CIC 158. kán. 1. §, 161. kán., 165.

kán., 177. kán., 179. kán. 1. §), máskor viszont a hivatal megadására érvényes a határidő. Különösen így van ez, amikor a választás vagy posztuláció eredményét vagy a bemutatott személy nevét közlik az illetékes egyházi hatósággal, kérve a megerősítést, az engedélyezést vagy a beiktatást. Ilyenkor a törvény határozat meghozatalát kívánja. Erre pedig érvényes a három hónapos határidő (CIC 57. kán. 1. §).

[21] Senkire sem szabad egyidejűleg több, egymással összeférhetetlen hivatalt bízni. A hatályos *Codex* szerint azok a hivatalok összeférhetetlenek, melyeket egyazon személy egyidejűleg nem tud ellátni (CIC 152. kán.). Az egyidejű ellátás lehet fizikailag vagy jogilag lehetetlen. Jogi összeférhetetlenség van például az egyházmegyei kormányzó és a vagyonkezelő hivatala (CIC 423. kán. 2. §), az általános és a püspöki helynök feladata és a penitenciárius kanonok tisztsége (CIC 478. kán. 2. §), valamint egyazon perben az ügyész és a kötelékvédő hivatala (CIC 1436. kán. 1. §), vagy akár több (egymástól távoli) plébánia plébánosi tisztsége között (CIC 526. kán. 1. §). Eltérő az egyházjogászok véleménye arról, hogy több, egymáshoz közeli plébánia vezetését szabad-e ugyanarra a papra bízni plébánosi minőségben. Egyesek szerint ilyenkor az a szabályos, ha az illető egy plébánián plébános, a többi helyen viszont plébániai kormányzó (*administrator paroecialis*).^[12] Mindez azonban nem érinti a kinevezés érvényességét, hiszen az összeférhetetlenség a mai kánonjogban általánosságban csak a hivatal betöltésének megengedettségét érinti, de nem az érvényességét (vö. CIC 152. kán.).

[22] A jogilag üresedésben nem lévő (*de iure non vacans*) hivatal betöltése érvénytelen (CIC 153. kán. 1. §), kivéve, ha a hivatalt meghatározott időre adták. Ebben az esetben az előd hivatali idejének lejártá előtti hat hónapon belül már érvényesen be lehet tölteni a hivatalt, úgy, hogy az intézkedés csak a hivatal megüresedésekor lép hatályba (CIC 153. kán. 2. §). A hivatal odaígérésének nincs jogi hatása (CIC 153. kán. 3. §). Ez utóbbi rendelkezést már a dekretális jog is tartalmazta.^[13] A váromány (*expectativa* vagy *gratia expectativa*) intézménye már a kései középkorban megszorításra került, a Trentói Zsinat és a különböző konkordátumok tilalma nyomán pedig gyakorlatilag megszűnt.^[14] A pápa ugyan bármely hivatal betöltését fenntarthatja magának legfőbb, teljes és közvetlen kormányzati hatalma (vö. CIC 331. kán.) alapján, s a hivatal (illetve régen a javadalom) egy bizonyos személynek való adományozását már a hivatal előző birtokosának életében elhatározhatja, ám várományt konkrét javadalmakra nézve – különösen Németországban, ahol ezt a konkordátumok is tiltották – már a XVIII. század elején sem szokott adni.^[15] A hivatal odaígérése nemcsak a hivatal megadására (*collatio tituli*) illetékes egyházi hatóság részéről van híján minden jogi hatásnak, hanem a személy kiválasztására (választás, bemutatás) jogosultak részéről is. Maga az ilyen ígéret is semmis, belőle kötelezettség nem fakad. Ha pedig semmis az ígéret, semmis az azt esetleg megerősítő eskü is.^[16] A régi szerzők felvetették azt a kérdést is, hogy ha már magát a hivatalt nem lehet odaígérni, amíg az jogilag meg nem üresedett, nem lehet-e megbízottat állítani arra, hogy ő rendelkezék a még nem üresedésben lévő hivatal betöltéséről, ha majd az megürül. Ezt a lehetőséget azonban elvetették, mivel a jogszabály egyértelmű kijátszása lenne üresedésben nem lévő konkrét hivatal betöltésére valakinek valamilyen jogot adni. Továbbá ellenkezne a törvény céljával, hiszen a rendelkezés indoka, hogy mohó emberek ne várják mások halálát, és méltatlan személyek alkalmatlankodó kéréseikkel ne kényszerítsék ki hivatalok odaígérését az egyház és a lelkek kárára.^[17]

[23] A koadjutor püspök kinevezése nem ígéret, hanem a hivatal megadásának különleges formája, mely több lépésből áll (CIC 403. kán. 3. §; 409. kán. 1. §).

[24] A hivatal megadását mindig írásba kell foglalni (CIC 156. kán.). Mivel azonban a kánon ezt nem kifejezetten az érvényesség feltételeként írja elő, az írásbeliség csupán a megengedettséghez szükséges (vö. CIC 10. kán.).

7. A hivatal betöltésének főbb formái

[25] Az Egyházi Törvénykönyv 147. kánonja szerint a hivatal betöltésének főbb formái a következők: a) szabad adományozás (*libera collatio*) az illetékes egyházi hatóság részéről; b) az egyházi hatóság részéről végzett *beiktatás* (*institutio*), ha előzetesen bemutatás történt (régebben főként a

kegyuraság^[18] intézménye keretében); ez a beiktatás nem tévesztendő össze a hivatal birtokbavételével, melyet a köznyelv néha szintén beiktatásnak nevez; c) az egyházi hatóság részéről végzett megerősítés (*confirmatio*) vagy engedélyezés (*admissio*) aszerint, hogy előzetesen választás^[19] vagy felmentéskéréssel egybekötött választás (*postulatio*) történt; d) végül az egyszerű választás elfogadása a megválasztott személy részéről, ha a választás nem szorul megerősítésre. Ez utóbbi formában történik például a pápa (CIC 332. kán. 1. §) vagy az egyházmegyei kormányzó (CIC 427. kán. 2. §) hivatalának betöltése. Ennek indoka a pápa esetében az, hogy nincs felsőbb hatóság, aki megerősíthetné, az egyházmegyei kormányzó esetében pedig az, hogy neki az egyházmegyét ideiglenesen kell vezetnie addig, amíg a Szentszék (-> Apostoli Szentszék) nem intézkedik. A hivatal betöltésének itt említett formáiról bőséges szakirodalom tárgyal.

[26] Bizonyos hivatalok betöltése a fentiekén kívül más módon is lehetséges. Maga a törvény említi egyes hivatalok elbirtoklás útján való megszerzésének lehetőségét is (vö. CIC 199. kán. 6. sz.).^[20]

8. A hivatal elvesztése

[27] Az egyházi hivatal megüresedik, ha elveszti birtokosát. Ennek egyik formája a hivatal viselőjének elhalálozása (vagy törvényes holtnak nyilvánítása [-> egyházi holtnak nyilvánítás]). A hivatal elvesztésének viszont a *Codex* tudatosan^[21] csak a megüresedésnek azokat az eseteit nevezi, amikor a hivatal birtoklásának jogát továbbra is életben maradó személy veszti el.

8.1. A hivatal elvesztésének módjai

[28] Az Egyházi Törvénykönyv (CIC 184. kán. 1. §) a hivatal elvesztésének hat tipikus okát sorolja fel. Ezek: a) Az előre megállapított idő letelte. Így a meghatározott időre adott hivatalokat (vö. például CIC 477. kán. 1. §, 494. kán. 2. §, 624. kán., 1422. kán.) lehet elveszíteni. b) A jogban meghatározott életkor elérése. Ilyen automatikus hivatalvesztésre a CIC-ben nincs példa, hiszen a római kúria központi hatóságait vezető bíborosok (CIC 354. kán.), a megyés- és segédpüspökök (CIC 401. kán. 1. §, 411. kán.) vagy a plébánosok (CIC 538. kán. 3. §) 75. életévük betöltésekor kötelesek ugyan lemondani,^[22] de ez nem olyan korhatár, amelynek elérésével magától elvesztenék hivatalukat. Ha például a 75. életévét betöltött plébános felszólítás után sem hajlandó lemondani, a megyéspüspök nem nyilváníthatja rögtön üresnek a hivalt, hanem le kell folytatnia az elmozdítási eljárást,^[23] mégpedig a hatályos jog szerint a CIC 1742. kánon 1. §-ának megfelelően.^[24] Az *Ingravescentem aetatem* kezdetű *motu proprio* viszont (1970. XI. 21, nr. II: AAS 62, 1970, 811) tartalmaz példát a korhatár elérésével való automatikus hivatalvesztésre, hiszen úgy rendelkezik, hogy a bíborosok 80. életévük betöltésével magánál a jognál fogva elvesztik bizonyos hivatalaikat. c) A lemondás. d) Az áthelyezés. e) Az elmozdítás. f) A megfosztás. A hivatalvesztés utóbbi négy módjára alább külön kitérünk.

[29] Ha a bármilyen fajtájú hivatalvesztés hatályba lépett, ezt mielőbb tudtára kell adni mindazoknak, akiknek valamilyen joguk van a hivatal betöltésében való részvételre (például a választóknak, a bemutatási joggal rendelkezőknek) (CIC 184. kán. 3. §). Ez a közlés a hivatal betöltésére illetékes hatóság feladata^[25] (vö. CIC 162. kán., 165. kán.).

[30] A „kiérdemesült” vagy „érdemesült” (*emeritus*) tiszteletbeli cím. Azt jelzi, hogy viselője egykori hivatalát becsülettel és érdemeket szerezve látta el. Ennek a címnek a megadása a CIC szerint nem automatikus (kivéve a lemondott megyéspüspök számára, vö. CIC 402. kán. 1. §), s a hatóság nem is köteles ezt adományozni. Olyan arra érdemes személyeknek adható, akik hivatalukat a korhatár elérésével vagy elfogadott lemondással veszítették el (CIC 185. kán.). A cím megadására az a hatóság illetékes, aki az illető hivatal betöltésére jogosult (vö. CIC 189. kán. 1. §).^[26]

[31] A törvénykönyv szerint – hacsak a jog másként nem rendelkezik – a hivalt birtokosa nem veszti el a hivalt adományozó hatóság jogának megszűntével (CIC 184. kán. 2. §). Mikor tehát ezt a jog mégis elrendeli (például az általános és a püspöki helynökök, ha nem segédpüspökök, elvesztik

hivatalukat a püspöki szék megüresedésével, vö. CIC 481. kán. 1. §, 409. kán. 2. §), a hivatal elvesztésének az általánostól eltérő, különleges módjával állunk szemben. Ilyenkor a hivatalvesztés automatikus.

8.2. Az automatikus hivatalvesztés hatálybalépéséhez szükséges közlés

[32] A hivatalvesztés két automatikus módja (a megszabott idő letelte és az életkor elérése) esetén sem áll be a szó szoros értelmében automatikusan a hivatal elvesztése. Ez ugyanis csak akkor lép hatályba, mikor ezt az illetékes hatóság írásban közli (CIC 186. kán.). Ha a hatóság – akár szándékosan is – a megszabott idő letelte után (akár hosszasan) hallgat, a közlésig az érintett személy hivatalában marad. A közlés a hivatalvesztés érvényességéhez, az írásbeli forma viszont – mint több szerző hangsúlyozza^[27] – csupán a bizonyíthatósághoz, de nem az érvényességhez szükséges (vö. CIC 10. kán.).

[33] Mikor a CIC a hivatal adományozó hatóság jogának megszűntével a hivatal elvesztését rendeli el, ennek az automatikus hivatalvesztésnek csak akkortól van hatálya, mikor a hivatal birtokosa az adományozó hatóság jogának megszűntéről biztosan értesül (CIC 417. kán.).

[34] Mindezekben az esetekben azért kívánja meg a jog a hivatalvesztést automatikusan előidéző tény valamilyen hivatalos közlését, kinyilvánítását, illetve a róla való biztos értesülést a hivatalvesztés (teljes) hatálybalépéséhez, hogy ne maradjon bizonytalanság az érintett személyek hivatali ténykedésének érvényessége tekintetében.

8.3. A lemondás

[35] A lemondás (*renuntiatio*) a hivatal elvesztésének olyan módja, mely a hivatal viselőjének az erre illetékes hatóság előtt tett szabad akaratnyilvánításán alapul. Az akaratnyilvánítás tartalma az, hogy az illető meg kíván válni hivatalától. A legtöbb hivatalról való lemondás csak akkor eredményezi a hivatal elvesztését, ha a hatóság elfogadja. Bizonyos hivatalokról való lemondás azonban nem szorul elfogadásra (vö. CIC 332. kán. 2. §, 430. kán. 2. §).

[36] A lemondás a hatályos egyetemes jog szerint általában mindig lehetséges, ha a hivatal viselője beszámítható állapotban van, és megfelelő oka van a lemondásra (CIC 187. kán.).

[37] A beszámíthatóság a lemondás érvényességének elengedhetetlen feltétele, hiszen enélkül a személy emberi cselekvésre képtelen. Aki nem beszámítható, azt a hatóság elmozdíthatja, de le nem mondhat. A megfelelő ok nem a lemondás érvényességéhez, hanem csak megengedettségihez szükséges (vö. CIC 10. kán.). Ám az elfogadásra szoruló lemondást a hatóságnak csak megfelelő és arányos ok esetén szabad elfogadnia (CIC 189. kán. 2. §).

[38] A lemondás lehetőségének általános megadása újdonság az egyetemes jogban. A CIC (1917) 184. kán. még szólt azokról az esetekről, amikor különleges tilalom zárta el a lemondás lehetőségét.

[39] A lemondásnak teljesen önkéntesnek kell lennie, vagyis a jogtalanul elszenvedett, súlyos félelemből, megfélemlítés vagy lényegi tévedés hatására végzett lemondás magánál a jognál fogva érvénytelen (CIC 188. kán.). A lemondás érvényességéhez tehát ebben a tekintetben több szükséges, mint a jogcselekmények érvényességéhez általában (vö. CIC 125. kán. 2. §). A simóniával végzett lemondás magánál a jognál fogva érvénytelen (CIC 188. kán.).

[40] A lemondásnak – akár elfogadásra szorul, akár nem – az érvénytelenség terhe alatt az előtt a hatóság előtt kell történnie, amelyikre az illető hivatal betöltése (illetve legalább annak végső eleme, a hivatal átadása^[28]) tartozik (CIC 189. kán. 1. §).

[41] A lemondás érvényességéhez szükséges, hogy írásban vagy két tanú előtt szóban végezzék (CIC 189. kán. 1. §).

[42] Az elfogadásra szoruló lemondás akkor lép hatályba, azaz akkor eredményezi a hivatal

elvesztését, ha a hatóság elfogadja (CIC 189. kán. 3. §). Egyesek hangsúlyozzák, hogy a dolog természeténél fogva szükséges az is, hogy az elfogadást közöljék az érintettel,^[29] amint a CIC (1917) 190. kánon 1. §-a a hivatal megürüléséhez kifejezetten meg is kívánta. Különben a lemondó nem tudná, érvényesen jár-e még el tisztségében.

[43] Ha a hatóság a lemondást három hónapon belül nem fogadja el vagy kifejezetten elutasítja, a lemondó a CIC 57. kán. 2. § szerint felfolyamodással élhet.^[30] Ha három hónapon belül nem fogadták el a lemondást, az – felfolyamodás hiányában – érvényét veszti (CIC 189. kán. 3. §), vagyis a hatóság később már nem fogadhatja el hirtelen a régi lemondást.^[31] A 75. életévüket betöltött püspökök lemondását például a Szentszék el szokta fogadni, legfeljebb felkéri a püspököt, hogy maradjon meg hivatalában bizonyos ideig. Így lehetséges az, hogy ilyenkor a püspöknek nem szükséges újból lemondania ahhoz, hogy később a Szentszék felmenthesse.

[44] Az elfogadásra nem szoruló lemondás akkor lép hatályba, mikor a lemondó azt a jog előírása szerint közölte (CIC 189. kán. 3. §).

[45] A lemondást, amíg hatályba nem lépett, a lemondó visszavonhatja. Ha viszont már hatályba lépett, nem lehet visszavonni. Ilyenkor csupán az lehetséges, hogy a lemondó más jogcímen újra elnyerje a hivatalt, újra kinevezzék (CIC 189. kán. 4. §).

8.4. Az áthelyezés

[46] Az egyik hivatalból a másikba való áthelyezés (*translatio*) két cselekményt foglal magában: egy hivatal elvesztését (lemondás vagy elmozdítás alapján) és egy másik hivatal ezzel egyidejű átadását. Ezért áthelyezést csakis az végezhet, akinek joga van mind a két hivatal betöltésére (CIC 190. kán. 1. §).

[47] Az áthelyezés történhet a hivatalban lévő személy beleegyezésével. Ilyenkor bármilyen megfelelő okból sor kerülhet rá, és nincs szükség különleges eljárási módra sem.

[48] Ha az áthelyezés a hivatal viselőjének akarata ellenére történik, súlyos ok szükséges hozzá. Követni kell a jogban előírt eljárásmodot is, és mindig tiszteletben kell tartani az áthelyezendő személynek azt a jogát, hogy ellenérveit kifejtse (CIC 190. kán. 2. §). A plébánosok áthelyezésére a CIC külön szabályokat közöl (CIC 1748–1752. kán.), a büntetésből végzett áthelyezésre (CIC 1336. kán. 1. § 4) a büntetőeljárás (->egyházi büntetőeljárás) szabályai (CIC 1717–1731. kán.) az irányadók. A legtöbb hivatal viselőjének áthelyezésére nincs külön eljárás. Ez egyesek szerint joghézag, amit ki kell tölteni,^[32] például a plébánosok áthelyezésére vonatkozó közigazgatási eljárás analógiájára. Megjegyzendő azonban, hogy a megyéspüspök ->egyházkormányzati hatalmának megléte, az egyházmegyén belüli intézkedési hatalma mellett teológiai alapon álló^[33] jogvédelem szól (CIC 381. kán. 1. §). Ha tehát ezt a hatalmat a jog vagy pápai intézkedés kifejezetten nem korlátozza, aligha indokolt egyéb korlátozó szabályt keresni.

[49] Az áthelyezés hatálybalépéséhez, akár az érintett egyetértésével történik, akár akarata ellenére, szükséges, hogy írásban közöljék (CIC 190. kán. 3. §).

[50] Áthelyezéskor az előbbi hivatal csak akkor ürül meg, mikor volt viselője új hivatalát birtokba veszi, hacsak a jog (például a megyéspüspök esetében, vö. CIC 416. kán., 418. kán. 1. §) vagy az illetékes hatóság (például mikor egyszerre több személyt helyeznek át, és a CIC 153. kán. 1. § miatt ez nehézségbe ütközne, vagy plébánosok akaratuk ellenére való áthelyezésekor, vö. CIC 1751. kán.) másként nem rendelkezik (CIC 191. kán. 1. §).

[51] Az előző hivatallal járó díjazásban az áthelyezett mindaddig részesül, amíg új hivatalát birtokba nem vette (CIC 191. kán. 2. §).

8.5. Az elmozdítás

[52] Az elmozdítás (*amotio*) a hivatal elvesztésének olyan módja, melynek során a személy az illetékes hatóság határozatával vagy valamilyen – nem közvetlenül a hivataltól való megválásra irányuló – cselekményének következtében magánál a jognál fogva úgy veszti el hivatalát, hogy nem kap egyszersmind másikat helyette.

[53] Az elmozdításnak, mely nem büntetés a szó szaknyelvi értelmében, nem feltétele, hogy az elmozdított személy valamilyen büntetendő cselekményt (->egyházi büntetendő cselekmények) kövessen el, ám ezt nem is zárja ki. A CIC 194. kán. 3. száma szerinti automatikus hivatalvesztés például olyan cselekmény következménye, melyet a CIC 1394. kán. 1. § büntet (bár nem ezzel az automatikus hivatalvesztéssel, hanem más büntetéssel).

[54] Az elmozdítás fő fajtái a fentiek értelmében: a) az illetékes hatóság határozatával történő elmozdítás, melynek végzésére általában (a CIC 190. kán. 1. § analógiájára) az a hatóság jogosult, aki a hivatalt betöltheti;^[34] b) a magánál a jognál fogva végbemenő elmozdítás (vö. CIC 192. kán.), melynek okait a jog kimerítően felsorolja (vö. CIC 194. kán.).

[55] A határozati úton történő elmozdításhoz, ha a hivatalt meghatározatlan időre adták, vagy meghatározott időre ugyan, de ez még nem telt le, a CIC 624. kán. 3. § szerinti esetek kivételével, súlyos ok (vö. például CIC 1741. kán.) szükséges, és meg kell tartani a jogban megszabott eljárásmodot is (CIC 193. kán. 1–2. §). Ilyen külön eljárást a CIC a plébánosok (CIC 1740–1747. kán.) és utalásszerűen az egyházmegyei vagyonkezelők (CIC 494. kán. 2. §) elmozdítására ír elő.

[56] Az olyan hivatalokból, amelyeket valaki a jognak megfelelően az illetékes hatóság józan belátására bízva kapott, vagyis amelyekről a jog hangsúlyozza, hogy viselőjük a hatóság józan belátása szerint vagy szabadon, illetve megfelelő okból (például általános helynök [CIC 477. kán. 1. §], káplán [CIC 552. kán.], templomigazgató [CIC 563. kán.]) elmozdítható,^[35] az elmozdításhoz csupán megfelelő ok szükséges. Az elmozdítás ilyenkor az illetékes hatóság megítélése szerint történik (CIC 193. kán. 3. §). Külön eljárásmod nincs megszabva.

[57] Mindig tiszteletben kell tartani azonban a szerződésből származó szerzett jogokat (CIC 192. kán.). Ez az előírás többek szerint^[36] a harmadik személyekkel (például a magániskolák fenntartóival, ha valahol ilyenek működnek) kötött szerződésekre vonatkozik. Az elmozdítási határozat csak akkor lép hatályba, ha írásban közlik (CIC 193. kán. 4. §).

[58] Magánál a jognál fogva (CIC 194. kán. 1. §) azok vannak elmozdítva hivatalukból, akik: 1) elvesztették a klerikusi (->a klerikusok egyházi jogi helyzete) állapotot (még akkor is, ha olyan hivatalban voltak, amit egyébként világi is viselhet);^[37] 2) nyilvánosan (vagyis bizonyíthatóan, nem titkosan, de nem feltétlenül hivatalos, formális cselekménnyel^[38]) elhagyták a katolikus hitet vagy az egyház közösségét; 3) klerikus létükre, akár csak polgárilag is, házasságkötést (->egyházi házasságjog) kíséreltek meg.

[59] Maga az elmozdítás az itt felsorolt tények megvalósulásával automatikusan beáll. Ahhoz, hogy foganasítani lehessen, az első esetben már semmilyen további lépés nem szükséges, mert a klerikusi állapot elvesztésének ténye mindig hatósági intézkedéssel áll be (CIC 290. kán.). A második és a harmadik esetben a tény megvalósulását követnie kell az illetékes hatóság hivatalos nyilatkozatának, amely megállapítja, hogy az elmozdítás az illető tényállás megvalósulása miatt beállt. Csak ezután lehet az elmozdítást foganasítani (CIC 194. kán. 2. §), például mást kinevezni az adott hivatalra.

[60] A magánál a jognál fogva elmozdított személy iránt az egyházat semmilyen ellátási kötelezettség nem terheli. Egyébként ugyanez vonatkozik azokra is, akiket büntetésből megfosztanak hivataluktól.^[39]

[61] Akit az illetékes egyházi hatóság határozata mozdít el, annak ellátásával kapcsolatban különböző kötelezettségei lehetnek az egyháznak aszerint, hogy milyen hivatalt töltött be az illető, és mik a személyes körülményei (többek közt olyanok is, amelyek okot adhattak az elmozdításra,

például öregség, betegség). Az általános elv az, hogy ha olyan hivatalból mozdítanak el valakit határozatilag, mely a megélhetését biztosította, akkor az elmozdító hatóságnak – kellő ideig, vagyis amíg például az illetőnek lehetősége nem nyílik arra, hogy másként tartsa fenn magát^[40] – gondoskodnia kell az elmozdított személy ellátásáról, kivéve, ha ez más módon megoldott (például nyugdíjazottak vagy szerzetes intézményük által ellátott rendtagok^[41] esetében) (CIC 195. kán.). A gyakorlatban itt papokról lehet szó, ha nyugdíjuk vagy betegség esetére szóló ellátásuk nem biztosított.

[62] Az egyházi hivatal jelenlegi fogalma sok olyan, világiak által is viselhető hivatalt tesz lehetővé, amely nem főfoglalkozás, nem a megélhetés alapja. Az ->egyházi munkaviszonyban levő világiak többnyire nem rendelkeznek kánonjogi értelemben vett hivattal, viszont lehetséges egyházi hivatal, melyet viselője „társadalmi munkában” lát el. Hazánkban^[42] a lelkipásztori kisegítők vagy egyházi munkaviszonyban vannak, s akkor a hatályos (állami) ->munkajogi és társadalombiztosítási jogszabályok követendők velük kapcsolatban,^[43] vagy időszakos, illetve ellenszolgáltatás nélküli társadalmi munkában végzik tevékenységüket. Ez utóbbi esetben viszont, még ha ez a tevékenység esetleg egyházi hivatalnak volna is tekinthető (ami bizonyára csak igen ritka esetben fordul elő), nem ez az illető megélhetésének alapja, ezért az egyházat az elmozdítás után ellátási kötelezettség a CIC 195. kánonja szerint nem terheli. Általánosságban elmondható, hogy az esetleg egyházi hivatalt viselő világiak elmozdításakor a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia rendelkezéseiben – a CIC 231. kán. 2. §-ának megfelelően – recipiált világi munkajogi és társadalombiztosítási jogszabályok megtartása révén „más módon” gondoskodás történik az illetők ellátásáról.

[63] Az egyházi szolgálatot teljesítő klerikusokról a CIC 281. kán. 2. § szerint betegség, munkaképtelenség vagy öregség esetén amúgy is gondoskodni kell, a világi jövedelemmel rendelkező nő diakónusokra vonatkozó kivételtől eltekintve (CIC 281. kán. 3. §). Ha azonban valakit nem ilyen okból mozdítanak el hivatalából, egyéb megoldás híján az elmozdító hatóságot terheli az ellátási kötelezettség. Ez azonban csak addig tart, amíg az illetőnek alkalma nem nyílik másképpen fenntartania magát. Ha tehát felajánlanak neki egy újabb egyházi hivatalt, állást vagy ellátást, például valamelyik plébánián, s azt – bár lehetősége volna rá – nem fogadja el, a hatóság nem köteles az elmozdított által kívánt formában folyósítani az ellátást, hisz a CIC 195. kánonja ezt amúgy is csak átmeneti („kellő ideig”) és szükségmegoldásnak („hacsak [...] más módon [...] nem”) szánja.

8.6. A megfosztás

[64] A hivataltól való megfosztás (*privatio*) olyan elmozdítás, melyet büntetendő cselekmény büntetéseként végeznek (CIC 196. kán. 1. §). Módját és hatálybalépését a büntetőjogi kánonok előírásai (CIC 1341–1353. kán.) szabályozzák (CIC 196. kán. 2. §).

[65] A hivataltól való megfosztást a CIC 1336. kán. 1. § 2. száma a jóvátevő büntetések közt sorolja fel. Egyes szerzők hangsúlyozzák,^[44] hogy mivel ez végleges érvényű (örökre szóló) jóvátevő büntetés, csak törvényben lehet kilátásba helyezni, nem pedig parancsban (CIC 1319. kán.), s kiszabni sem lehet határozatilag, hanem csupán büntető perben, ítélettel (CIC 1342. kán. 2. §). Az egyházi hatóságoknak – az egyházi közösség elemi érdekeinek védelmében – rendelkezésére áll az elmozdítás könnyebben alkalmazható eszköze, súlyosabb esetekben pedig maga a jog rendeli el az automatikus elmozdítást.

9. JEGYZETEK

[1] A Keleti Kódex (CCEO 936. kán. 1. §) egyszerűen csak hivatalról (*officium*) beszél. Az egyházi hivatalok és közfunkciók megjelölésének terminológiai fejlődéséhez lásd például Klaus MÖRSDORF:

„De conceptu officii ecclesiastici” *Apollinaris* 1960, 75–87.; Klaus MÖRSDORF: „Kritische Erwägungen zum kanonischen Amtsbegriff” in Klaus MÖRSDORF (szerk. Winfried AYMANS – Karl Theodor GERINGER – Heribert SCHMITZ): *Schriften zum kanonischen Recht*, Paderborn, Schöningh, 1989, 349–365.; Antonio VITALE: *L’ufficio ecclesiastico*, Napoli, Jovene, 1965; Olis ROBLEDA: „Innovationes Concilii Vaticani II in theoria et disciplina de Officiis et Beneficiis Ecclesiasticis” *Periodica* 1969, 155–198.; 1970, 661–689.; Olis ROBLEDA: „La noción canónica de oficio” *Gregorianum* 1973, 353–361.; José Antonio SOUTO: *La noción canónica de oficio*, Pamplona, Universidad de Navarra, 1971; Ralf DREIER: *Das kirchliche Amt. Eine kirchenrechtstheoretische Studie*, München, Claudius, 1972; Péter ERDŐ: „Ministerium, munus et officium in CIC” *Periodica* 1989, 411–436.; ERDŐ Péter: *Hivatalok és közfunkciók az Egyházban* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis catholicae de Petro Pázmány nominatae III/5), Budapest, Szent István Társulat, 2003; Francesco COCCOPALMERIO: „Note sul concetto di ufficio ecclesiastico” *La Scuola Cattolica* 1988, 60–73.; Pier Antonio BONNET: „Ufficio (Diritto Canonico)” in *Enciclopedia del Diritto XLV*, Milano, Giuffrè, 1992, 680–696; Salvatore BERLINGÒ: „Dal »mistero« al »ministero«: l’ufficio ecclesiastico” *Ius Ecclesiae* 1993, 91–120.; Juan Ignacio ARRIETA: „Oficio eclesiástico” in Javier OTADUY – Antonio VIANA – Joaquín SEDANO (szerk.): *Diccionario General de Derecho Canónico V*, Cizur Menor – Pamplona, Aranzadi, 2012, 686–693.

[2] Vö. például ERDŐ Péter: „Salus animarum: suprema lex. A lelkek üdvösségére való utalások szerepe a Katolikus Egyház hatályos Törvénykönyveiben” in ERDŐ Péter: *Az élő Egyház joga. Tanulmányok a hatályos kánonjog köréből*, Budapest, Szent István Társulat, 2006, 73–85.

[3] Vö. A II. Vatikáni Zsinat *Lumen gentium* kezdetű dogmatikus konstitúciója az Egyházról 21b.

[4] Vö. például Jean BEYER: „La nouvelle définition de la Potestas Regiminis” *L’Année Canonique* 1980, 53–67.; Jean BEYER: „De natura potestatis regiminis seu iurisdictionis recte in Codice renovato enuntianda” *Periodica* 1982, 93–145.; Alfons Maria STICKLER: „Le pouvoir de gouvernement, pouvoir ordinaire et pouvoir délégué” *L’Année Canonique* 1980, 69–84.

[5] *Lumen gentium* (3. j.) 33c. 35d. 37c; A II. Vatikáni Zsinat *Presbyterorum ordinis* kezdetű dekrétuma a papi szolgálatról és életről 9d.

[6] Vö. például Roman WALCZAK: *Sede vacante come conseguenza della perdita di un ufficio ecclesiastico nel Codice di Diritto Canonico del 1983* (Pontificia Universitas Lateranensis, Institutum Utriusque Iuris, Theses ad Doctoratum in Iure Canonico), Roma, Libreria Editrice Vaticana, 2008, 180.; ERDŐ Péter: „Meszlényi Zoltán káptalani megválasztásának egyházi jogi háttere. Adalékok a püspöki szék akadályoztatásának kánonjogi kezeléséhez” *Magyar Sion. Új folyam* 2008, 159–181.; Angela CODELUPPI: *Sede impedita. Studio in particolare riferimento alla Sede Romana*, Roma, Angelicum University Press, 2016.

[7] *Lumen gentium* (3. j.) 20.

[8] Vö. Péter ERDŐ: „Hierarchie. I. Kath.” in Axel von CAMPENHAUSEN – Ilona RIEDEL-SPANGENBERGER – Reinhold SEBOTT (szerk.): *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht II*, Paderborn, Schöningh, 2002, 239–241.

[9] A Katolikus Egyház teljes közösségében lévő krisztushívő fogalmához és ennek jogi következményeihez lásd például Péter ERDŐ: „Il cattolico, il battezzato e il fedele in piena comunione con la Chiesa cattolica. Osservazioni circa la nozione di »cattolico« nel CIC (a proposito dei cc. 11 e 96)” *Periodica* 1997, 213–240.; ERDŐ Péter: „A katolikus, a megkeresztelt és a Katolikus Egyházzal teljes közösségben levő krisztushívő” in ERDŐ (2. j.) 112–128.

[10] Vö. például Heribert JONE: *Gesetzbuch des kanonischen Rechtes. Erklärung der Kanones II*, Paderborn, Schöningh, 1940, 14.

[11] CIC 349. kán., vö. II. János Pál, Const. Ap. *Universi Dominici Gregis*, 1996. febr. 22, Nr. 78: AAS 88 (1996) 338.

[12] Péter ERDŐ: „De incompatibilitate officiorum, specialiter paroeciarum. Adnotationes ad cann. 152
12. oldal

et 526" *Periodica* 1991, 499–522.

[13] X 3.8.2; 3; 11; 13; VI 3.7.2.

[14] Reg. Cancell. 21; 31; Conc. Trid., Sess. 24, c. 19 de ref.

[15] Vö. Vitus PICHLER: *Summa iurisprudentiae sacrae universae seu ius canonicum secundum quinque Decretalium Gregorii Papae IX titulos explicatum*, Lib. III, tit. 8, nr. 6, Ingolstadt, Georg Schlüter – Martin Happach, 1723, 453a.

[16] PICHLER (15. j.) Lib. III, tit. 8, nr. 6, 453a; vö. VI R.J. 42.

[17] Vö. PICHLER (15. j.) Lib. III, tit. 8, nr. 6–7, 453.

[18] Vö. Péter ERDŐ: „Patronato (Derecho de)” in OTADUY-VIANA-SEDANO (1. j.) 983–987.; ERDŐ Péter: „A magyarországi kegyuraság” in TURÁNYI László (szerk.): *Magyar katolikus almanach II. A magyar katolikus egyház élete 1945–1985*, Budapest, Szent István Társulat, 1988, 697–718.

[19] Vö. Jean GAUDEMET: *Les élections dans l'église latine des origines au XVIe siècle* (Institutions-Société-Histoire 2), Paris, Fernand Lanore, 1979.

[20] Vö. például Péter ERDŐ: „Quaestiones quaedam de provisione officiorum in Ecclesia” *Periodica* 1988, 363–379.

[21] Vö. *Communicationes* 14 (1982) 153.

[22] Erről a kötelezettségről lásd még Secretaria Status, Rescriptum ex audientia Ss.mi, 2014. XI. 3: *Communicationes* 46 (2014) 381–384.; FRANCISCUS: Motu proprio, *Imparare a congedarsi*, 2018. II. 12: AAS 110 (2018) 379–381.

[23] Vö. Pontificia Commissio Decretis Concilii Vaticani II Interpretandis, Resp., 1978. VII. 7: AAS 70 (1978) 534.

[24] Richard HILL: „Commentary” in James A. CORIDEN – Thomas J. GREEN – Donald E. HEINTSCHEL (szerk.): *The Code of Canon Law. A Text and Commentary*, New York – Mahwah, Paulist, 1985, 109.

[25] Francisco Javier URRUTIA: *De normis generalibus. Adnotationes in Codicem: Liber I*, Romae, Pontificia Università Gregoriana, 1983, 120.

[26] URRUTIA (25. j.); Velasio DE PAOLIS – Agostino MONTAN: „Il libro primo del Codice: Norme generali (can. 1-203)” in GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO (szerk.): *Il diritto nel mistero della Chiesa I*, Roma, Lateran University Press, 1988, 423.

[27] URRUTIA (25. j.) 120.; Hans HEIMERL – Helmut PREE: *Kirchenrecht. Allgemeine Normen und Eherecht*, Wien – New York, Springer, 1983, 138.

[28] Vö. ERDŐ (20. j.) 365–369.

[29] HEIMERL–PREE (27. j.) 139; URRUTIA (25. j.) 122. Mások az érintettel való közlést nem tartják szükségesnek a hivatal megürülésének beállításához, mivel ezt a CIC már nem említi (vö. 10. kán.).

[30] Vö. DE PAOLIS – MONTAN (26. j.) 425.

[31] Vö. HILL (24. j.) 110. A CIC (1917) 189. kán. 2. §-ához fűzött hiteles törvényt magyarázat szerint (Pontificia Commissio ad Codicis Canones Authentice Interpretandos, Resp., 1922. VII. 14, nr. III, 1: AAS 14 [1922] 526) az ordinárius a lemondást a határidő lejártá után is érvényesen elfogadhatta, hacsak a hivatal birtokosa időközben nem jelezte neki, hogy a lemondást visszavonja. A hatályos CIC 189. kán. 3. §-a módosította ezt az előírást; vö. José María PIÑERO CARRION: *La ley de la Iglesia. Instituciones Canónicas I*, Madrid, Sociedad de Educación Atenas, 1985, 317.

[32] HEIMERL–PREE (27. j.) 140.

[33] Vö. A II. Vatikáni Zsinat *Christus Dominus* kezdetű dekrétuma a püspökök pásztori szolgálatáról az

Egyházban 8a.

[34] Vö. URRUTIA (25. j.) 124.

[35] Vö. HEIMERL-PREE (27. j.) 141.

[36] HEIMERL-PREE (27. j.) 141.; vö. URRUTIA (25. j.) 124.

[37] Vö. HEIMERL –PREE (27. j.) 141.

[38] A nyilvánosság itt nem hivatalos jelleget, hanem csupán bizonyíthatóságot jelent, vö. például URRUTIA (25. j.) 125.; HEIMERL-PREE (27. j.) 141.; PIÑERO CARRION (31. j.) 320.

[39] Vö. Pedro LOMBARDÍA – Juan Ignacio ARRIETA (szerk.): *Código de Derecho Canónico. Edición anotada*, Pamplona, EUNSA, 1983, 164.

[40] URRUTIA (25. j.) 126.

[41] HILL (24. j.) 112.

[42] *A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata* 16–26. §, Budapest, Szent István Társulat, 1986, 13–17.

[43] *A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata* (42. j.). 16. § /1/ és /3/.

[44] DE PAOLIS – MONTAN (26. j.) 429.